

Η πραγματικότητα
ως βάση για την καλλιέργεια
της δημιουργικής φαντασίας
του μικρού παιδιού (και αντίστροφα)

alliotikosxoleio.espivblogs.net

alliotikosxoleio@yahoo.gr

Κρουονέρι, Απρίλης 2016

Περιεχόμενα

Συμβολικό παιχνίδι	4
Παιδαγωγικό πλαίσιο του "Μικρού δέντρου"	5
Οι ανάγκες του παιδιού.....	5
Φαντασία και ευκολοπιστία	6
Τηλεόραση.....	6
Βιβλία	8
Η μαγεία της πραγματικότητας	9
Γιατι ο Καγιού αρέσει τόσο πολύ στα μικρά παιδιά	10
Βιβλίο-τηλεόραση και αναπαραγωγή του κοινωνικού φύλου	11
Η Φαντασία στην Εξουσία	13

Στην σημερινή παρουσίαση θα θέλαμε να μιλήσουμε για τις ανάγκες του παιδιού προσχολικής ηλικίας και να αγγίξουμε το θέμα της φαντασίας. Θέλουμε να κάνουμε μία διάκριση ανάμεσα στα προϊόντα της φαντασίας του παιδιού και στα προϊόντα της φαντασίας του ενήλικα και να κάνουμε μία κριτική στο περιεχόμενο των δευτέρων και στα μέσα με τα οποία μεταδίδονται στο παιδί. Θέλουμε να τονίσουμε την σημασία του συμβολικού παιχνιδιού και του παιχνιδιού ρόλων για την ανάπτυξη του ατόμου ενώ παράλληλα να ασκήσουμε μία κριτική στα προϊόντα που απευθύνονται σε παιδιά έχοντας σαν κύριο στόχο την κατανάλωση και το κέρδος και όχι τις πραγματικές τους ανάγκες.

Συμβολικό παιχνίδι

Ο D.W. Winnicott ορίζει το συμβολικό παιχνίδι ως την δράση αυτή του παιδιού η οποία λαμβάνει χώρα στον "τόπο" εκείνο που δεν είναι ούτε απόλυτα εσωτερικός αλλά ούτε και απόλυτα εξωτερικός, ένας τόπος δηλαδή που δεν μπορεί να μελετηθεί με αντικειμενικούς όρους και που το υποκείμενο δεν τον έχει ακόμα αντιληφθεί ως κάτι που είναι εντελώς έξω από τον έλεγχο του.

Ο Winnicott ισχυρίστηκε ότι σε αυτόν τον τόπο, που πρωταρχικά δημιουργείται ανάμεσα στην μητέρα και το βρέφος είναι που τοποθετείται η πρώτη πολιτισμική εμπειρία η οποία αναφέρεται σε κάθε τι ανθρώπινο. Το παιδί γίνεται άνθρωπος μέσα από το παιχνίδι και την δράση του πάνω στο εξωτερικό περιβάλλον. Η χρήση του χώρου αυτού εξαρτάται από ένα αίσθημα εμπιστοσύνης που έχει το βρέφος για τον πρόσωπο που το φροντίζει.

Μεγαλώνοντας το παιδί αρχίζει και παίζει παιχνίδια ρόλων, μέσα από τα οποία ασκεί τις δεξιότητες της κοινωνικοποίησης και αρχίζει και εξωτερικεύει τα ερεθίσματα που δέχεται από το φυσικό και το ανθρώπινο περιβάλλον.

Στο "Μικρό δέντρο" ο χώρος που έχει διαμορφωθεί ειδικά για αυτόν τον σκοπό, όπως επίσης και για διάφορες κινητικές δραστηριότητες έχει τους παρακάτω στόχους:

- "Την αυτοδύναμη βελτίωση της ικανότητας να χειρίζεται το παιδί νέες και άγνωστες καταστάσεις και συνθήκες.
- Την βελτίωση της ικανότητας για μη λεκτική επικοινωνία.
- Την αντίληψη του σώματος.
- Την αντίληψη του χρόνου.

- Την αντίληψη των ερεθισμάτων στο περιβάλλον.
- Τις ικανότητες κοινωνικοποίησης: συνεργασία, θάρρος, αυτοεκτίμηση, υπομονή, εμπιστοσύνη στον εαυτό και τον άλλον.
- Νευρομυϊκός συντονισμός, ισορροπία, αλτικότητα, συντονισμός ματιού χεριού, συγχρονισμός, λεπτή κινητικότητα, γραφοκινητική ικανότητα."

Απόσπασμα από το παιδαγωγικό πλαίσιο του Μικρού Δέντρου

Για να ενθαρρύνουμε την δημιουργική διαδικασία του παιχνιδιού και να επιτρέψουμε στα παιδιά να παράζουν τα δικά τους "σενάρια" και ρόλους είμαστε στον χώρο αυτόν συνοδευτικές και υποστηρικτικές. Δεν επιβάλουμε την δική μας φαντασία ούτε και τα δικά μας "σενάρια" στα παιδιά. Αν μας ζητηθεί συμμετέχουμε στο παιχνίδι παίρνοντας τους ρόλους που μας δίνουν τα ίδια. Επίσης έχουμε διαμορφώσει ένα περιβάλλον το οποίο περιέχει αντικείμενα και ρούχα για μεταμφίεση τα οποία αφ ενός δεν αναπαράγουν φυλετικά στερεότυπα και αφ' ετέρου μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ποικίλους τρόπους. Τέλος, τα παιδιά έχουν τον χρόνο να αφοσιωθούν στο παιχνίδι χωρίς να διακόπτονται συνεχώς ή να αποσπάται η προσοχή τους και μέσα απο ένα περιβάλλον μεικτών ηλικιών μαθαίνουν να λειτουργούν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και να δοκιμάζουν καινούργιους κάθε φορά ρόλους.

Οι ανάγκες του παιδιού

Μέσα σε λίγα μόλις χρόνια, βλέπουμε απο το μικρό απροστάτευτο βρέφος, το πλήρως εξαρτημένο απο τον ενηλικα, να δημιουργείται ένα πλάσμα που διαθέτει συντονισμό στις κινήσεις του, που μπορεί και χρησιμοποιεί την γλώσσα με άνεση, που διαθέτει λογική σκέψη, νοημοσύνη και συνείδηση.

Με ποιά διαδικασία όμως το παιδί αποκτά όλες αυτές τις ικανότητες; Τις κληρονομεί; τις μιμείται; τις μαθαίνει;

Το μικρο παιδι κυριολεκτικα “απορροφα” το περιβαλλον του στο συνολο του. Απορροφα τις κινήσεις, τις λέξεις, τις εικονες, τους ηχους, τα συναισθηματα. Απορροφα το αν το θελουμε, το αν ειναι αποδεκτο, το αν το αγαπαμε. Απορροφα την τάξη και την αταξια, την ηρεμια και την ενταση, την θλιψη η την χαρα μας. Όλα αυτα που ο νους του παιδιου θα απορροφησει στα πρωτα χρονια της ζωης, θα αποτελεσουν και την πρωτη υλη με την οποια θα διαπλασει τον εαυτο του.

Και αν επαναλλαμβαναμε πιστα τα λογια της Μ. Μοντεσσόρι τότε θα λέγαμε οτι το παιδί στα πρωτα χρονια, “ενσαρκιώνει” το περιβάλλον του.

Η αφομοιωτικη αυτη ιδιοτητα προσδιδει στο παιδι την ικανοτητα να μαθαινει με εναν διαφορετικο τροπο απο αυτον που μαθαινουμε εμεις οι ενηλικες. Το παιδι μαθαινει κινητοποιωντας το συνολο της προσωποικιοτητας του. Είναι μια

δημιουργική διαδικασία κατά την οποία το άτομο καθοδηγείται από ορισμένες “ευαισθησίες”. Το παιδί έλκεται από ορισμένα στοιχεία του περιβάλλοντος, τα οποία του χρειάζονται προκειμένου να αποκτήσει ένα ανθρώπινο χαρακτηριστικό.

Έτσι, το παιδί αποκτά νοημοσύνη, λογική σκέψη, γλώσσα, συνείδηση και κοινωνική συμπεριφορά.

Φαντασία και ευκολοπιστία

Θα πρέπει να γίνει μια διακρίση ανάμεσα στην φαντασία και την ευκολοπιστία. Έχουμε πολλές φορές την τάση να πιστεύουμε ότι λέγοντας μια φανταστική ιστορία στο παιδί παρουσιάζοντας την σαν αληθινή καλλιεργούμε την φαντασία του (Άγιος βασιλης, Ο παππούς πήγε στον ουρανό, Νεραίδες κλπ). Αυτό που στην ουσία καλλιεργούμε όμως είναι την ευκολοπιστία του.

Πολλές φορές καταφεύγουμε σε αυτές τις τεχνικές επειδή αποφεύγουμε να πούμε την αλήθεια από φόβο ή επειδή δυσκολευόμαστε να χειριστούμε την κατάσταση. Πόσο βοηθάμε όμως το μικρό παιδί να καταλάβει τον κόσμο και να καλλιεργήσει την κριτική του σκέψη;

Τηλεόραση

Τώρα βέβαια θα μου πείτε, ωραία όλα αυτά αλλά τι σχέση έχουν με την τηλεόραση; Ας αναλογιστούμε λίγο τι πραγματικά χρειάζεται το παιδί για να δημιουργήσει τον άνθρωπο και άρα να προσαρμοστεί ομαλά:

- *Ένα ανθρώπινο περιβάλλον.*
- Η δυνατότητα της παρατήρησης του περιβάλλοντος για όσο χρόνο χρειάζεται ο νους προκειμένου να αφομοιώσει το ερέθισμα και άρα
- *Δυνατότητα συγκέντρωσης.*
- *Τάξη και επανάληψη* προκειμένου να βοηθήθει ο νους στο να βάλει σε τάξη τα ερεθίσματα που δέχεται.
- *Δυνατότητα συμμετοχής και αλληλεπίδρασης* με το ανθρώπινο – πραγματικό περιβάλλον.
- *Ένα περιβάλλον πλούσιο σε γλωσσικά ερεθίσματα* που να επιτρέπει και να ενθαρρύνει την επικοινωνία.

Σε πλήρη αντίθεση με όλα τα παραπάνω, η τηλεθέαση προσφέρει:

- Μία παθητική εμπειρία
- Μία περιορισμένη αισθητηριακή αντίληψη του κόσμου μιας και το παιδί χρησιμοποιεί μόνο την όραση και την ακοή
- Μία έλλειψη πραγματικής επαφής και επικοινωνίας

- Ένα χάος απο ασύνδετες εικόνες και πληροφορίες χωρίς καμία δυνατότητα για τον ανώριμο παιδικό νου να δημιουργήσει μία σύνδεση με τον δικό του ρυθμό και τρόπο
- Μία διαστρελωμένη εικόνα του κόσμου
- Απομόνωση του παιδιού απο το εξωτερικό περιβάλλον

Στο παρακάτω απόσπασμα απο το βιβλίο της "Παιδική ηλικία και ΜΜΕ", η Μπετίνα Ντάβου εξηγεί την διαφορετική επίδραση που έχει στην καλλιέργεια της δημιουργικής φαντασίας και της συναισθηματικής ανάπτυξης, η δυνατότητα σχηματισμού νοερών εικόνων απο μέρους του ατόμου, σε σχέση με τις έτοιμες εικόνες που προσφέρει το μέσον της τηλεόρασης.

«Το περιβάλλον της τηλεόρασης προσφέρει ένα εντελώς διαφορετικό πλαίσιο για την ασκήση της φαντασίας απο το πραγματικό.

Οι νοερές εικόνες είναι μορφές αναπαραστάσεων που βασίζονται κυρίως στις πρωτογενείς διεργασίες της αντίληψης και δευτερευόντως σε πιο επεξεργασμένες σημασιολογικού τύπου, νοητικές λειτουργίες. Αποτελούν τη βάση της φαντασιακής δραστηριότητας και έχουν μεταξύ άλλων τις παρακάτω ιδιότητες: αναπαριστούν διαρκώς μεταβαλλόμενες πληροφορίες, των οποίων η σημασία και οι λεπτομερείες τροποποιούνται σε συναρτηση με την ψυχική κατάσταση του ατόμου, μετατρέπονται κατά βούληση και σύμφωνα με τις ανάγκες του υποκειμένου, παράγονται απο ένα γενικότερο σύστημα αισθητηριακών συνδιασμών και όχι μόνο βάσει της οπτικής εμπειρίας, έχουν ανακριβείς ποσοτικές ιδιότητες που ορίζονται βάσει των αναγκών και των επιθυμιών του υποκειμένου, και είναι φθαρτές απο τον χρόνο, την παρεμβολή άλλων εικόνων και γενικώς απο παραγοντες οργανικούς (οπως η κοπωση) ή ψυχικούς (οπως η επιθυμία).

Οι νοερές εικόνες, συνεπώς, είναι αναπαραστάσεις που αναδύονται μέσα απο τη βιωμένη αισθητηριακή εμπειρία του ατόμου και κατασκευάζονται σύμφωνα με τις ανάγκες και τις επιθυμίες του, και είναι, συγκριτικά με άλλες μορφές αναπαραστάσης, στενά συνδεδεμένες με τη λειτουργία της φαντασίας και εξαιρετικά ευπλαστες και βραχυβίες. Αντιθέτα, οι "έτοιμες" μεσοποιημένες εικόνες παρέχουν τη βάση για τη δημιουργία αναπαραστάσεων που δεσμεύονται απο τις προεπιλεγμένες ιδιότητες της εικόνας, δεν βασίζονται στην βιωμένη εμπειρία του υποκειμένου, αλλά δημιουργούνται συνήθως βάσει μετρήσεων ή υποθέσεων αναφορικά με τη συναφεία τους με τις εμπειρίες και τις επιθυμίες του ατόμου. Οι έτοιμες εικόνες δεν είναι ευκολα μετατρέψιμες (αφου δεσμεύονται απο τα δεδομένα, που ο κατασκευαστής είχε δημιουργήσει, χαρακτηριστικά τους) και δεν προσαρμόζονται ευκολα (εφ' οσον είναι εξωγενείς) στην ψυχική κατάσταση του υποκειμένου αλλά μάλλον το προσκαλούν να προσαρμοστεί αυτο στη δική τους συναισθηματική ατμόσφαιρα».

Περα όμως απο την κριτική στο ίδιο το μέσον θα θέλαμε να σταθούμε λίγο και στο περιεχομένο αυτών των παραμυθιών σε σχέση με την καταλληλότητα τους αναλογα με την ηλικία στην οποία απευθύνονται.

Για παιδιά δύο, τριών και τεσσάρων χρόνων, όπου τα όρια ανάμεσα στην φαντασία και την πραγματικότητα είναι αβυσσικά ρευστά, προτείνουμε βιβλία, ιστορίες και δραστηριότητες οι οποίες ενδυναμώνουν την σχέση του παιδιού με την πραγματικότητα και το βοηθούν να αντλήσει από αυτήν στοιχεία προκειμένου να παραξέει την δική του φαντασία.

Δεν αμβισβητούμε την λογοτεχνική αξία και το ψυχολογικό όφελος που έχουν πολλά από τα λαϊκά παραμύθια και παιδικά βιβλία. Πολλές μελέτες έχουν γίνει για την επίδραση που έχουν οι λαϊκές αφηγήσεις στον ψυχισμό του παιδιού, για παράδειγμα στο ότι προσφέρουν ένα ασφαλές πεδίο ώστε το παιδί να μπορεί να εκτεθεί σε μια "επιβίωση" κατάσταση και να διαχειριστεί τον φόβο του. Προτείνουμε όμως, αν εκθέσουμε το παιδί σε μια τέτοια εμπειρία, να είναι μετά από σκέψη και έχοντας πάντα στο νου μας τις αναπτυξιακές του ανάγκες και την ανάγκη του να επαληθευτεί συνεχώς ότι ο κόσμος είναι ένα μέρος ασφαλές και σταθερό προκειμένου να κτιστεί μια δυνατή προσωπικότητα.

Βιβλία

Η ανάγνωση και η αφήγηση ιστοριών είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ζωής στο "Μικρό δέντρο" γιατί ανταποκρίνονται στο ενδιαφέρον του παιδιού για την γλώσσα και μεταδίδουν στον παιδί έναν σεβασμό για τον γραπτό και προφορικό λόγο. Η αφήγηση ιστοριών είναι κάτι που γίνεται κάθε μέρα. Οι ιστορίες μας δίνουν την δυνατότητα να εκφράσουμε τις σκέψεις και τα συναισθήματα μας και ταυτόχρονα μας ενθουσιάζουν και μας διασκεδάζουν. Παράλληλα είναι ένας τρόπος πραγματικής γνωριμίας με τα άτομα του σχολείου, μεταφορά εμπειριών και συναισθημάτων, το ξεδίπλωμα μιας αληθινής προσωπικότητας μέσα και έξω από το σχολείο που εν τέλει δημιουργεί τις σχέσεις και τη σύνδεση διαφορετικών ανθρώπων που συναντιούνται καθημερινά. Ακόμη μεταδίδουν την ομορφιά της μητρικής γλώσσας και της λογοτεχνίας.

Οι ιστορίες βοηθούν τα παιδιά να βάλουν σε τάξη τις εμπειρίες τους και δίνουν υπόσταση σε συναισθήματα που δεν έχουν εκφραστεί. Οι ιστορίες βοηθούν το παιδί να αντιληφθεί τις σχέσεις που διέπουν τα πράγματα, το καθησυχάζουν και το βοηθούν να επαληθεύσει την εμπειρία του.

Επιλέγουμε τις ιστορίες ανάλογα με την ηλικία του παιδιού γιατί οι αναπτυξιακές του ανάγκες και οι εμπειρίες του είναι αυτές που θα καθορίσουν την κατανόηση του για τον κόσμο. Στην επιλογή των ιστοριών θα πρέπει να έχουμε ως γνώμονα τις ανάγκες του παιδιού και την επαφή του με το περιβάλλον.

Σε παιδιά δυόμισι ετών αφηγούμαστε μικρές απλές ιστορίες που να σχετίζονται με την καθημερινότητα του και με την καθημερινότητα των ανθρώπων γύρω του. Οι ιστορίες αυτές θα βοηθήσουν το παιδί να αποκτήσει την ασφαλή σχέση με

την πραγματικότητα που χρειάζεται για να αναπτυχθεί. Οι ιστορίες θα πρέπει να ανταποκρίνονται στην ανάγκη του παιδιού για τάξη βοηθώντας το να επαλληθεύσει την εμπειρία του. Προσφέρουμε στο παιδί την δυνατότητα για συμμετοχή και για κίνηση

Μετά τα τρία χρόνια τα ενδιαφέροντα των παιδιών αρχίζουν και διευρύνονται και το παιδί είναι περισσότερο ικανό στο να ακούσει ιστορίες μεγαλύτερης διάρκειας. Το παιδί τώρα είναι περισσότερο ικανό να ακούσει, να συζητήσει και να εκφράσει τον εσωτερικό του κόσμο. Οι ιστορίες σε αυτήν την ηλικία μπορούν ακόμη να βοηθήσουν το παιδί να αναπτύξει ένα αίσθημα συναισθηματικής ασφάλειας γύρω από ορισμένα δύσκολα θέματα όπως για παράδειγμα μια επίσκεψη στον γιατρό, ένα διαζύγιο, ένα θάνατο ή μια μετακόμιση.

Μετά τα τέσσερα το παιδί αρχίζει και καταλαβαίνει τον μεταφορικό λόγο και η σχέση του με την γλώσσα περνά σε ένα άλλο επίπεδο. Εφ' όσον έχει αφομοιώσει την δομή της γλώσσας, του αρέσει να παίζει με τις λέξεις και αναπτύσσει χιούμορ. Οι ιστορίες που του προσφέρουμε παραμένουν στα πλαίσια της πραγματικότητας.

Γύρω στα πέντε το ενδιαφέρον του παιδιού αρχίζει και στρέφεται προς πιο αφηρημένα θέματα μιας και προετοιμάζεται για το επόμενο στάδιο ανάπτυξης. Το ενδιαφέρον του στρέφεται ολο και περισσότερο προς το εξωτερικό περιβάλλον. Αρχίζει και αναπτύσσει άλλη σχέση με τον χρόνο και μπορεί να το εκφράσει. Αν το παιδί έχει μια ασφαλή σχέση με την πραγματικότητα μπορούμε να αρχίσουμε να εισάγουμε περισσότερα φανταστικές ιστορίες, μύθους ή περιπέτειες.

Η μαγεία της πραγματικότητας

Πολλες φορές εμείς οι ενήλικες πιστεύουμε ότι μια απλή καθημερινή δραστηριότητα ή ένα εργαλείο είναι βαρετά για το παιδί και προσπαθούμε να τα στολίσουμε με κάτι φανταστικό. Τείνουμε να ξεχνούμε όμως ότι το μικρό παιδί αγαπά τον κόσμο και προσπαθεί να τον αφομοιώσει, να τον κατανοήσει και να προσαρμοστεί σε αυτόν. Τα παιδιά δεν χρειάζονται περισσότερα παιχνίδια ή βιντεο. Αυτό που χρειάζονται είναι την δυνατότητα να συμμετεχουν στην καθημερινότητα γύρω τους. Χρειάζονται επίσης απλές και ειλικρινείς απαντήσεις στις ερωτήσεις τους. Χρειάζονται να τα αντιμετωπίσουμε σαν ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να δείξουμε κατανόηση στο δύσκολο έργο της ανάπτυξης. Η ιδέα ότι η πραγματικότητα είναι πεζή και βαρετή είναι δική μας, όχι του παιδιού. Η φαντασία με την οποία προσπαθούμε να την χρωματίσουμε είναι επίσης δική μας. Το παιδί θα παραξέει την δική του φαντασία εάν το αφήσουμε, η οποία μπορεί να είναι πολύ πιο πλούσια και ενδιαφερόσα από την δική μας.

Γιατι ο Καγιού αρέσει τόσο πολύ στα μικρά παιδιά

Ο Καγιού είναι ένα μικρό αγοράκι, περίπου τριών χρόνων, το οποίο ζει μαζί με την μαμα του και τον μπαμπα του. Δεν είναι ένα ανθρωπομορφο ζώο αλλά ένα πραγματικό παιδί. Κάντε μια βόλτα στα βιβλιοπωλεία και θα παρατηρήσετε πόσα λίγα βιβλία έχουν σαν ήρωες πραγματικά παιδιά και όχι ζώα που περπατάνε και μιλάνε. Πιστεύουμε ότι αν βάλουμε ζώα για ήρωες αντί για ανθρώπους το ενδιαφέρον του παιδιού θα είναι μεγαλύτερο. Η πραγματικότητα όμως μας διαψεύδει. Τα παιδιά λατρεύουν τον Καγιού και τις περιπέτειες του. Σε κάθε βιβλίο ο Καγιού μπλέκεται σε μια "μικρή περιπέτεια" και στο τέλος πάντα βρίσκεται μια καθησυχαστική λύση. Στο ένα βιβλίο είναι κακοκεφός χωρίς να ξέρει το γιατί μέχρι που αποδεικνύεται ότι είναι αρρώστος και πηγαίνει στον γιατρό, στην αρχή φοβάται αλλά όταν ο γιατρός του δίνει την δυνατότητα να συμμετέχει στην διαδικασία οι φόβοι του γίνονται πιο αντιμετώπισιμοι.

Σε ένα άλλο χάνει το αρκούδακι του και τίποτα δεν είναι ικανό να τον παρηγορήσει μέχρι που η αγαπημένη του γιαγιά το βρίσκει και του το επιστρέφει. Σε ένα άλλο ζηλεύει γιατί βλέπει την μαμα του να παίζει με ένα άλλο παιδάκι κ.ο.κ.

Αυτές οι ιστορίες περιγράφουν με πολύ ωραίο τρόπο τα προβλήματα και τις χαρές που αντιμετωπίζει ένα τριχρονο παιδάκι στην καθημερινότητα του.

Στο σχολείο μας ανεβασαμε μια παρασταση κουκλοθεατρου βασισμενη στις ιστορίες του Καγιού. Οι κουκλές φτιαχτήκαν από εμάς, μπροστά στα παιδιά και αυτά είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν όλη την διαδικασία της προετοιμασίας της παραστασης. Το κουκλοθεατρο αυτο ενθουσιασε ακομη και τα μικροτερα παιδια των δυο χρονων. Γιατι; Γιατι τις ιστορίες τις γνωρίζαν ήδη, γιατί σχετίζονται με τις εμπειρίες του και γιατί δεν υπήρχε τίποτε "μαγικό" στον τρόπο που κινούνταν ή μιλούσαν οι κουκλές.

Πόσο συχνά δεν βλέπουμε μικρά παιδιά να βάζουν τα κλαμάτα μπροστά σε ένα καρναβάλι, σε ένα κινούμενο παιχνίδι ή σε μια παρασταση καρναβιοζή... Σε αντίθεση με τα μεγαλύτερα παιδιά ή τους ενήλικες, τα πολύ μικρά παιδιά ενθουσιάζονται με το γνωριμό, το οικείο και με αυτό που τους επιβεβαιώνει αυτό που ξέρουν ήδη. Όσο και αν εμάς μας φαίνεται βαρετό, αυτά ενθουσιάζονται με την ρουτίνα και με την επαναληψη.

Ο παιδικός νους, βασισμένος στις αισθητηριακές εμπειρίες των πρώτων χρόνων της ζωής δημιουργεί ένα εσωτερικό πλάνο το οποίο θα αποτελέσει και την βάση της νοημοσύνης του. Το παιδί θέλει να αγγίξει, να γευτεί, να μυρίσει, να δει και να ακούσει τον πραγματικό κόσμο και με βάση αυτόν διαπλάθει την προσωπικότητά του. Αποζητά την τάξη, την ηρεμία, την ρουτίνα και την

ασφάλεια γιατί το εξωτερικό περιβάλλον είναι τόσο πλούσιο και περίπλοκο απο μόνο του και το παιδί θέλει να το γνωρίσει και να το κατανοήσει. Στην προσπάθεια μας να "εμπλουτίσουμε" τον κόσμο αυτόν με την δική μας ενήλικη φαντασία και αυτό που εμείς θεωρούμε "μαγικό" και ενδιαφέρον πολλές φορές το μόνο που καταφέρνουμε είναι να δυσχαιρένουμε το δύσκολο έργο της ανάπτυξης.

Βιβλιογραφία

- Playing and reality, D.W.Winnicott, Tavistock Publications, 1971
- The advanced Montessori method vol.I, Maria Montessori, Clío Press Oxford, England, 1991
- Η παιδική ηλικία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, Μπετίνα Ντάβου, Παπαζήση, Αθήνα, 2005
- Παιδαγωγικό πλαίσιο του "Μικρού δέντρου"

Βιβλιο-τηλεόραση και αναπαραγωγή του κοινωνικού φύλου

Η κοινωνικοποίηση των παιδιών συντελείται μέσα από εικόνες και αναπαραστάσεις που υπάρχουν γύρω του. Το περιβάλλον ορίζεται από το έμφυχο και άψυχο υλικό. Το έμφυχο είναι οι ενήλικες και το άψυχο είναι όλα τα υλικά-αντικείμενα που μας περιβάλλουν. Στα άψυχα υλικά συγκαταλέγονται τα βιβλία και οι κινούμενες εικόνες (καρτούν, ταινίες κ.τ.λ.). Ότι λοιπόν απότυπώνεται στα παραπάνω, τα παιδιά τα αφομοιώνουν σα δεδομένα και φυσικά. Το έντυπο και οπτικοακουστικό υλικό όπως σχολικά βιβλία, παραμύθια, κινούμενα σχέδια κ.τ.λ. συμβάλουν αποτελεσματικά στην δόμηση του εαυτού και του άλλου. Όταν αναφερόμαστε στην δόμηση του εαυτού εννοούμε στη κατανόηση του φύλου. Το περιβάλλον του νέου ατόμου προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό τις αντιλήψεις του, σχετικά με τι θεωρείται αποδεκτό και τι όχι σε σχέση με το φύλο του. Τα παιδιά μιμούνται και οικειοποιούνται τις ενήλικες συμπεριφορές, αλλά και τις εικόνες που σχετίζονται με αυτές.

Διαπιστώνουμε λοιπόν πως οι στερεότυπες αντιλήψεις καθορίζουν τις συμπεριφορές των παιδιών και αναπαράγονται κοινωνικά. Τα κορίτσια είναι ευαίσθητα, ντροπαλά, όμορφα και συνεσταλμένα και η ενήλικη φαντασίωση που επεκτείνεται πάνω στο σώμα και στο μυαλό τους στην πρώτη ηλικία, είναι αυτό της νεράιδας, της πριγκίπισσας ή της μαμάς. Τα αγόρια είναι έξυπνα, με μαθηματική σκέψη, ζωηρά - δυνατά και τεμπέληδες και η ενήλικη φαντασίωση που επεκτείνεται πάνω τους είναι ο σούπερ ήρωας, ο ιππότης ή ο αρχηγός.

Οι διακρίσεις σε βάρος της διαφορετικότητας των δύο φύλων, και ιδιαίτερα του γυναικείου ενσωματώνεται κι όλες από τα τρία χρόνια του παιδιού, όπου είναι και η ηλικία που αντιλαμβάνεται το βιολογικό του φύλο (sex), δηλαδή το σώμα του. Ενώ το κοινωνικό του φύλο (gender) αναπαράγεται αποκλειστικά από τις κοινωνικές επιταγές, αλλά και από τα ερεθίσματα που θα επιλέξουμε εμείς οι ενήλικες (προφορική γλώσσα, βιβλία, ταινίες, παιχνίδια, καθημερινή συμπεριφορά).

Ενδεικτικά παραδείγματα σεξισμού στα βιβλία και στις ταινίες είναι ο αριθμός των αρσενικών και θυληκών προσώπων, οι δραστηριότητες τους, και οι ρόλοι-αποστολές που έχουν να φέρουν σε πέρας. Κοινή παραδοχή είναι πως πρέπει να γίνεται μια αυστηρή διαλογή των ερεθισμάτων στο περιβάλλον του παιδιού, διότι ο σεξιστικός λόγος και η πατριαρχική εικόνα είναι κυρίαρχη στην συντηρητική κοινωνία όπου αναπτύσσεται το νέο άτομο. Το παιδί μεγαλώνει σε μια οικογένεια που το ισοσημένο ιδανικό είναι η πατριαρχική οικογένεια, Η μητέρα φροντίζει τα παιδιά και το σπίτι, ενώ ο πατέρας συντηρεί οικονομικά την οικογένεια. Τα κορίτσια πιο συχνά οικειοποιούνται 'αντρικές' συμπεριφορές, γεγονός που δεν είναι ιδιαίτερα ταμπού από την ενήλικη ηθική, αλλά μπορεί να επιβραβεύεται ως δυναμικό και δραστήριο, αντιθέτως όταν ένα αγόρι οικειοποιείται 'θυληκές' συμπεριφορές απειλείται ο ανδρισμός και η καθαρότητα της ταυτότητας του. Οι λέξεις επίσης που χρησιμοποιούνται σε βιβλία και ταινίες είναι πάντα στο αντρικό γένος, ακόμη και όταν αναφέρονται σε γυναίκες ή σε μαθήτριες.

Στην κοινότητα μας σαν σκοπό έχουμε να μην είμαστε παθητικές δέκτριες της αρσενικής κοινωνιάς στην οποία ζούμε και μεγαλώνουν τα νέα άτομα, αλλά αυτόνομες προσωπικότητες που δομούν τις ταυτότητες τους με κριτική σκέψη και σεβασμό στο νέο άτομο και τις επιθυμίες του. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθούμε να αλλάξουμε τον τρόπο που μιλάμε, που φερόμαστε και που υπάρχουμε. Η παιδαγωγική για μας έχει μια απευθερωτική προσέγγιση του εαυτού και του άλλου από τις κυρίαρχες κοινωνικές επιταγές. Το μέσο για την απελευθέρωση μας είναι η επικοινωνία των βιώματων μας, μέσα σε μια κοινωνία ενήλικης και πατριαρχικής ηθικής.

Βιβλιογραφία

- Παιδαγωγικό πλαίσιο, Μικρό Δέντρο
- Β. Δεληγιάννη-Σ. Ζιώγου, Φύλο και σχολική πράξη, Βάνιας 1997
- Ε. Μαραγκουδάκη, Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων, Οδυσσέας 1995
- Κ. Κοντογιάννης, Φεμινιστική παιδαγωγική, Αφοι Κυριακίδη 2008

Η Φαντασία στην Εξουσία¹

(μεταφρασμένο απόσπασμα από το Μικρό Δέντρο)

Η Γενική Απεργία του Μαΐου του 1968 στο Παρίσι ήταν ένα ορόσημο στην ριζοσπαστική ιστορία. Είναι γνωστή σε μεγάλο βαθμό για το γεγονός ότι απέκλινε από το αναμενόμενο. Είναι επίσης γνωστή για τα εμπνευσμένα συνθήματα: «Πάρτε τις επιθυμίες σας για πραγματικότητα» "Απαγορεύεται να απαγορεύεις" "Να είστε ρεαλιστές, απαιτήστε το αδύνατο." Τα περισσότερα από αυτά τα συνθήματα μοιάζουν με ριζοσπαστική νοσταλγία μια γενιά αργότερα. Αλλά θα έλεγα ότι ένα από αυτά τα συνθήματα έχει φτάσει να γίνει συνειδητό-εντελώς και απολύτως, στις δεκαετίες μετά την εξέγερση.

Ένα επιτυχημένο ιδανικό του Μάη του '68: «L'imagination au pouvoír!»-«Η φαντασία στην εξουσία!»

Η φαντασία είναι πράγματι στην εξουσία σήμερα. Αν και, δυστυχώς, δεν είναι αυτή που οι οραματιστές του '68 ήλπιζαν. Αντ' αυτού, είναι το καταναλωτικό φανταστικό που κυριαρχεί στο σύγχρονο πολιτισμό. Ο κόσμος μας είναι μακριά από εκείνον, στον οποίο ριζοσπάστες με φαντασία ενέπνευσαν απομαζικοποιημένες μάζες να επαναστατήσουν ενάντια στις επιταγές των σκυθροπών αντιδραστικών. Αντίθετα, ζούμε σε έναν κόσμο στον οποίο οι πιο συναρπαστικές πηγές έμπνευσης για τη συντριπτική πλειοψηφία είναι τα στοιχεία του συστήματος του καταναλωτισμού. Ένας κόσμος στον οποίο παίρνουμε τις επιθυμίες τους για την πραγματικότητα μας. Στην οποία «η κόκα κόλα είναι τα πάντα»(Coke is It!). Ένας κόσμος στον οποίο δεν επιτρέπεται μόνο να επιτρέπεις, αλλά το να απιτείς το αδύνατο είναι ένας τρόπος ζωής - και είναι τέλειο για το ΑΕΠ!

Είναι το καταναλωτικό φανταστικό που κυριαρχεί στο σύγχρονο πολιτισμό.

Ο παλιός κόσμος της σκληρής δουλειάς και της παραγωγής δεν είναι νεκρός. Η μηχανή αλέθει συνεχώς, και οι τυχόν σοβαρές απειλές αντιμετωπίζονται με τρόπο κατάλληλο ως προς τις παραγωγικές αρχές. Ακόμη και σαν εξωφρενική ηχώ, βασανίζουν το μυαλό μας: «Μην ανησυχείτε! Να είστε ευτυχισμένοι!» (Don't worry, be happy). Διαπιστώνουμε ότι τα τρία τέταρτα του ενός εκατομμυρίου κατοίκων της Γης της Ελευθερίας είναι στη φυλακή, ενώ το κράτος σιοπεύει να διπλασιάσει αυτή την σοφρωνιστική ικανότητα. Ο Τζορτζ Μπους παρουσίασε πρόσφατα κάποιες δυσοίωνες προτάσεις σχετικά με το έγκλημα. Είπε ότι επρόκειτο να μειώσει το ποσοστό της εγκληματικότητας και

---

¹ *The surre(gion)alist Manifesto and Other Writings*, Max Cafard

Πηγή: <https://theanarchistlibrary.org/library/max-cafard-the-surre-gion-alist-manifesto-and-other-writings#toc16>

να οικοδομήσει κι άλλες φυλακές. Έχω εφιάλτες για όλες αυτές τις μεγάλες, άδειες φυλακές. Πολιτικοί αντιφρονούντες προσοχή!²

«Γνωρίζω ότι δεν τους υπολογίζετε γιατί η Αυλή είναι οπλισμένη· σας ικετεύω όμως να μου επιτρέψετε να σας αναφέρω ότι πρέπει να τους υπολογίζετε πολύ, κάθε φορά που οι ίδιοι θεωρούν ότι είναι το παν. Να σε ποιο σημείο βρισκόνται: κι αυτοί αρχίζουν να μην υπολογίζουν τα στρατεύματά σας γιατί το κακό είναι ότι η δύναμή τους υπάρχει μέσα στη φαντασία τους· και μπορεί να ειπωθεί με απόλυτη σιγουριά ότι, εν αντιθέσει προς όλα τα άλλα είδη ισχύος, όταν φτάσουν σ'ένα ορισμένο σημείο, μπορούν να κάνουν ό,τι νομίζουν ότι μπορούν να κάνουν».

Καρδινάλιος του Ρετζ

*Αφίσα που κυκλοφόρησε λίγες μέρες μετά την Πρωτομαγιά του 1977 από τη Διεθνή Βιβλιοθήκη.

Αλλά το παραγωγικό/καταναλωτικό σύστημα διατηρεί την ισχύ του πρωτίστως όχι μέσω όπλων και καταστολής, αλλά μάλλον μέσω του ιδεολογικού ελέγχου. Αν μας ενδιαφέρουν οι κρίσιμες πρακτικές και ο κοινωνικός μετασχηματισμός, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε το φανταστικό του καταναλωτισμού και την κεντρική θέση του στο σύστημα της εξουσίας. Κατά ειρωνικό τρόπο, αυτή η κεντρικότητα συνίσταται ακριβώς στην αποκέντρωσή της - διασπορά της σε ολόκληρο τον πολιτισμό. Ποια είναι η σχέση μας με το κυρίαρχο σύστημα - το σύστημα του καταναλωτισμού/παραγωγισμού; Ορισμένα μέλη του Πράσινου κινήματος φαίνεται να δείχνουν ότι η λειτουργία μας είναι να μετατρέψουμε το σύστημα σε λιγότερο οικολογικά καταστροφικό, πιο ανθρώπινο, πιο δημοκρατικό, λιγότερο βίαιο, κ.λπ. Θα μπορούσαμε να ονομάσουμε αυτό το έργο «προς ένα πιο βιώσιμο σύστημα κυριαρχίας». Ή εμπνευσμένοι από την εικόνα του Μπους και της Θάτσερ ως «οικολόγοι», θα μπορούσαμε να πούμε «ας είμαστε ρεαλιστές, ας απαιτούμε το αναπόφευκτο». Τι μένει;

² Κατά τη διάρκεια των δεκαπέντε περίπου χρόνων από τότε που γράφτηκε αυτό, το κράτος έχει καταφέρει όχι μόνο να επιτύχει το στόχο του, αλλά ακόμη και την αύξηση του πληθυσμού των φυλακών σε πάνω από δύο εκατομμύρια. Κατά ειρωνικό τρόπο, η «Sweet Land of Liberty» μπορεί σύντομα να έχει έγγλειστο πληθυσμό τόσο μεγάλο, όσο το σύνολο του πληθυσμού της Δημοκρατίας κατά την ίδρυσή της.

**Η πραγματικότητα
ως βάση για την
καλλιέργεια της
δημιουργικής φαντασίας
του μικρού παιδιού
(και αντίστροφα;)**

**παρουσίαση του θέματος
& συζήτηση**

**ΣΑΒΒΑΤΟ 2 ΑΠΡΙΛΙΟΥ
στις 17:30**

μετάβαση: λεωφ. 37, στάση Τέρμα (Κρυονέρι)
πληροφορίες & χάρτης: <http://alliotikosxoleio.espinblogs.net>

ΤΟ ΜΙΚΡΟ
ΤΟΥ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΔΑΣΟΣ
ΔΕΝΤΡΟ

